

สมณะวิปัสสนาในพระไตรปิฎก ตอน ๖๗

สุภีร์ ทุมทอง

๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๒

ความเข้าใจเบื้องต้นเรื่องวิปัสสนา

๑. อนุสาสนี
๒. ตัวสภาวะวิปัสสนา
๓. ตำแหน่งของวิปัสสนา
๔. สังขาร กับ นิพพาน
๕. สมာธิภาวนา ๔ แบบ
๖. ปฏิปทา ๔ แบบ
๗. บุคคล ๔ จำพวก
๘. ภูมิของวิปัสสนา
๙. วิธีของวิปัสสนา

๕. สมาธิภาวนา ๔ แบบ

จตสฺโส อีมา ภิกฺขเว สมาธิภาวนา. กตมา จตสฺโส.

อตฺถิ ภิกฺขเว สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา **ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาราย** สํวตฺตติ, (๑)

อตฺถิ ภิกฺขเว สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา **ฌานทสฺสนปฺปฏฺฐิลาภาย** สํวตฺตติ, (๒)

อตฺถิ ภิกฺขเว สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา **สติสมปชฌณาย** สํวตฺตติ, (๓)

อตฺถิ ภิกฺขเว สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา **อาสวานํ** ขยาย สํวตฺตติ. (๔)

(อ.จตุกก. ๒๑/๔๑ สมาธิภาวนาสูตร)

๕. สมภาธิภาวนา ๔ แบบ

กตมา จ ภิกขเว สมภาธิภาวนา ภาวิตา พหุสีกตา

ทีฏฐธมฺมสุขวิหาราย สํวตฺตตี.

อิธ ภิกขเว ภิกขุ วิวิจฺเจว กามเมหิ วิวิจฺจ อกฺุสเสหิ ธมฺเมหิ

สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกขํ ปีตีสุขํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรตี.

วิตกฺกวิจารานํ รูปสมมา อชฺฌตฺตํ สมปสาทนํ เจตโส เอโกทิกาวํ

อวิตกฺกํ อวิจาร์ สมภาธิขํ ปีตีสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรตี.

(อ.จตุกก. ๒๑/๔๑ สมภาธิภาวนาสูตฺร)

๕. สมาธิภาวนา ๔ แบบ

ปีติยา จ วิราคา อุpekขโก จ วิหริตี สโต จ สมปะชาโน
สุขญจ กายะน ปฐิสัเวเทติ, ยนตัม อริยา อัจจิกขนติ
“อุpekขโก สติมา สุขวิหารี”ติ ตติยัม ฌานัม อุปสมปะชช วิหริตี.
สุขสส จ ปหานา ทุกขสส จ ปหานา ปุพเพว
โสมนสสโทมนสสานัม อตถงคมา อทุกขมสุขัม
อุpekขาสติปารีสุทธิ จตตถัม ฌานัม อุปสมปะชช วิหริตี.
อัยม ภิกขเว สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุสิกตา
ทิฏฐธมมสุขวิหาราย สัวตตติ. (๑)

(อ.จตุกก. ๒๑/๔๑ สมาธิภาวนาสูตฺร)

๕. สมาธิภาวนา ๔ แบบ

กตมา จ ภิกฺขเว สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา

ฌานทสฺสนปฺปฏฺฐิลาภาย สํวตฺตติ.

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาโลกสญฺญํ มนสิกโรติ,

ทิวาสญฺญํ อธิฐฺฐาติ ยถา ทิวา ตถา รตฺตี ยถา รตฺตี ตถา ทิวา,

อิติ วิวิตฺเตน เจตสา อปรियोหนฺตฺเรณ สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ.

อัยฺ ภิกฺขเว สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา

ฌานทสฺสนปฺปฏฺฐิลาภาย สํวตฺตติ. (๒)

(อ.จตุกก. ๒๑/๔๑ สมาธิภาวนาสูตฺร)

๕. สมาธิภาวนา ๔ แบบ

กตมา จ ภิกขเว สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุสีกตา สติสัมปชฌณาย สํวตฺตติ.

อิธ ภิกขเว ภิกขุโน

วิทิตา เวทนา อุปฺปชฺชนฺติ, วิทิตา อุปฺปญฺจนฺติ, วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺจนฺติ.

วิทิตา สลฺยณา อุปฺปชฺชนฺติ, วิทิตา อุปฺปญฺจนฺติ, วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺจนฺติ.

วิทิตา วิตกฺกา อุปฺปชฺชนฺติ, วิทิตา ติฏฺฐนฺติ, วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺจนฺติ.

อัยฺ ภิกขเว สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุสีกตา สติสัมปชฌณาย สํวตฺตติ. (๓)

(อ.จตุกก. ๒๑/๔๑ สมาธิภาวนาสูตฺร)

๕. สมာธิภาวนา ๔ แบบ

กตมา จ ภิกขเว สมာธิภาวนา ภาวิตา พหุสีกตา **อาสวานํ ขยาย** สํวตตติ.

อิธ ภิกขเว ภิกขุ ปณฺจสุ อูปาทานกฺขนฺธेषุ อุตฺตยพฺพยานุสฺสึ วิหฺรติ

“อิติ รุปํ, อิติ รูปสฺส สมุทโย, อิติ รูปสฺส อตฺถงฺคโม,

อิติ เวทนา, อิติ เวทนาย สมุทโย, อิติ เวทนาย อตฺถงฺคโม.

อิติ สณฺหา, อิติ สณฺหาย สมุทโย, อิติ สณฺหาย อตฺถงฺคโม.

อิติ สงฺขารา, อิติ สงฺขารานํ สมุทโย, อิติ สงฺขารานํ อตฺถงฺคโม.

อิติ วิญฺญาณํ, อิติ วิญฺญาณสฺส สมุทโย, อิติ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺคโม”ติ.

อัยฺ ภิกขเว สมาธิภาวนา..อาสวานํ ขยาย สํวตตติ. (๔)

(อ.จตุกก. ๒๑/๔๑ สมาธิภาวนาสูตฺร)

ความเข้าใจเบื้องต้นเรื่องวิปัสสนา

๑. อนุสาสนี
๒. ตัวสภาวะวิปัสสนา
๓. ตำแหน่งของวิปัสสนา
๔. สังขาร กับ นิพพาน
๕. สมาธิภาวนา ๔ แบบ
๖. ปฏิปทา ๔ แบบ
๗. บุคคล ๔ จำพวก
๘. ภูมิของวิปัสสนา
๙. วิธีของวิปัสสนา

๖. ปฏิปทา ๔ แบบ

จตสฺโส อีมา ภิกฺขเว **ปฏิปทา**. กตมา จตสฺโส.

ทุกฺขา ปฏิปทา ทนฺธาภินฺณา, ทุกฺขา ปฏิปทา ชิปปาภินฺณา,

สุขา ปฏิปทา ทนฺธาภินฺณา, สุขา ปฏิปทา ชิปปาภินฺณา.

(อ.จตุกก. ๒๑/๑๖๒ วิตถารสูตร)

๖. ปฏิปทา ๔ แบบ

กตมา จ ภิกขเว **ทุกฺขา ปฏิปทา ทนฺธาภิณฺณา.**

อิธ ภิกขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล ปกตียาปิ ตีพฺพราคะชาติโก โหติ,
อภิกฺขณฺโณ รากขํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสฺสเวเทติ.

ปกตียาปิ ตีพฺพโทสชาติโก โหติ, ...

ปกตียาปิ ตีพฺพโมหชาติโก โหติ,

ตสฺสึมานิ ปณฺจินฺทริยานิ มุฑฺุณิ ปาตุภวณฺุติ :

สทฺธินฺทริยํ วิริยินฺทริยํ สตินฺทริยํ สมานินฺทริยํ ปณฺณินฺทริยํ.

โส อิเมสํ ปณฺจณฺฺนํ อินฺทริยานํ มุฑฺุตฺตา ทนฺธํ อานนฺตริยํ ปาปุณฺาติ อาสวานํ ขยาย.

อัยํ วุจฺจติ ภิกขเว **ทุกฺขา ปฏิปทา ทนฺธาภิณฺณา. (๑)**

(อ.จตุกก. ๒๑/๑๖๒ วิตถารสูตร)

๖. ปฏิปทา ๔ แบบ

กตมา จ ภิกขเว **ทุกฺขา ปฏิปทา ชิปปาภิญญา.**

อิธ ภิกขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล ปกตียาปิ ตีพฺพราคะชาติโก โหติ,
อภิกฺขณฺโณ รากษฺ์ ทฺกฺขฺ์ โทมนสฺสํ ปฏิสฺเวเทติ.

ปกตียาปิ ตีพฺพโทสชาติโก โหติ, ...

ปกตียาปิ ตีพฺพโมหชาติโก โหติ, ...

ตสฺสิมานิ ปญฺจินฺทรียานิ อธิมตฺตานิ ปาตุภวณฺติ :

สทฺธินฺทรียํ วิริยฺนฺทรียํ สตินฺทรียํ สมานฺทรียํ ปญฺณินฺทรียํ.

โส อิมสฺสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทรียานํ อธิมตฺตตฺตา ชิปปิ อานนฺตริยํ ปาปฺภวณฺติ อาสวานํ ขยาย.

อัยฺ วุจฺจติ ภิกขเว **ทุกฺขา ปฏิปทา ชิปปาภิญญา. (๒)**

(อ.จตุกก. ๒๑/๑๖๒ วิตถารสูตร)

๖. ปฏิปทา ๔ แบบ

กตมา จ ภิกขเว **สุขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญญา.**

อิธ ภิกขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล ปกตียาปิ น ตีพฺพราคะชาติโก โหติ,

น อภิกฺขณฺโ รากขํ ทุกขํ โทมนสฺสํ ปฏิสฺเวเทติ.

ปกตียาปิ น ตีพฺพโทสชาติโก โหติ, ...

ปกตียาปิ น ตีพฺพโมหชาติโก โหติ, ...

ตสฺสึมานิ ปณฺจินฺทริยานิ มุฑฺุณี ปาตุภวณฺุติ :

สทฺธินฺทริยํ วิริยินฺทริยํ สตินฺทริยํ สมာธินฺทริยํ ปณฺุณินฺทริยํ.

โส อิเมสํ ปณฺุจณฺฺนํ อินฺทริยานํ มุฑฺุตฺตา ทนฺธํ อานนฺุตริยํ ปาปฺุณาติ อาสวานํ ขยาย.

อัยํ วุจฺจติ ภิกขเว **สุขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญญา. (๓)**

(อ.จตุกก. ๒๑/๑๖๒ วิตถารสูตร)

๖. ปฏิปทา ๔ แบบ

กตมา จ ภิกขเว **สุขา ปฏิปทา** **ชิปฺปาภิญญา**.

อิธ ภิกขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล ปกตียาปิ น ตีพฺพราคชาติโก โหติ,

น อภิกฺขณฺโฌ รากขํ ทุกขํ โทมนสฺสํ ปฏิสฺเวเทติ.

ปกตียาปิ น ตีพฺพโทสชาติโก โหติ, ...

ปกตียาปิ น ตีพฺพโมหชาติโก โหติ, ...

ตสฺสิมานิ ปณฺจินฺทริยานิ อธิมตฺตานิ ปาตุภวณฺติ :

สทฺธินฺทริยํ วิริยินฺทริยํ สตินฺทริยํ สมานินฺทริยํ ปณฺณินฺทริยํ.

โส อิเมสํ ปณฺจณฺนํ อินฺทริยานํ อธิมตฺตตฺตา ชิปปิ อานนฺตริยํ ปาปุณาติ อาสวานํ ขยาย.

อัยํ วุจฺจติ ภิกขเว **สุขา ปฏิปทา** **ชิปฺปาภิญญา**. (๔)

(อ.จตุกก. ๒๑/๑๖๒ วิตถารสูตร)

๖. ปฏิปทา ๔ แบบ

กตมา จ ภิกขเว **ทุกขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญญา.** (๑)

อิธ ภิกขเว ภิกขุ อสุภานุปสฺสี กายะ วิหฺรติ, อาหาเร ปฏิญฺจสฺสณฺณิ,
สพฺพโลเก อนภฺรติสฺสณฺณิ, สพฺพสงฺขาเรสุ อนิจฺจานุปสฺสี,
มรณสฺสณฺณา โข ปนสฺส อชฺฌตฺตํ สุปฺภุจิตา โหติ.

โส อิมานิ ปณฺจ เสกฺขพลาณี อุปนฺนิตฺตํ วิหฺรติ :
สทฺธาพลํ หิริพลํ โอตฺตปฺปพลํ วีริยพลํ ปณฺณาพลํ.

ตสฺสิมานิ ปณฺจอินฺทฺรียานิ มุทฺตุนิ ปาตุภวณฺติ: ...

โส อิมेषํ ปณฺจณฺนํ อินฺทฺรียานํ มุทฺตุนา ทนฺธํ อานนฺตฺตริยํ ปาปฺภวณฺติ อาสวานํ ขยาย.

(อ.จตุกก. ๒๑/๑๖๓ อสุภสูตร)

๖. ปฏิปทา ๔ แบบ

กตมา จ ภิกขเว **ทุกฺขา ปฏิปทา ชีปฺปาภิญญา.** (๒)

อิธ ภิกขเว ภิกขุ อสุภานุปสฺสี กายะ วิหฺรติ, ออาหาระ ปฏิภูณสฺสณฺณี,
สพฺพโลเก อนภีรติสฺสณฺณี, สพฺพสงฺขารेषु อนิจฺจานุปสฺสี,
มรณสฺสณฺญา โข ปนสฺส อชฺฌตฺตํ สุปฺภูจิตฺตา โหติ.

โส อิมานิ ปญฺจ เสกฺขพลาณิ อุปนิสฺสาย วิหฺรติ :

สทฺธาพลํ หิริพลํ โอตฺตปฺปพลํ วีริยพลํ ปญฺญาพลํ.

ตสฺสีมานิ ปญฺจินฺทริยานิ อธิมตฺตานิ ปาตุภวณฺติ : ...

โส อิมेषํ ปญฺจนนํ อินฺทริยานนํ อธิมตฺตตฺตา ชีปฺปี อานนฺตริยํ ปาปุณาติ อาสวานนํ ขยาย.

(อ.จตุกก. ๒๑/๑๖๓ อสุภสูตร)

๖. ปฏิปทา ๔ แบบ

กตมา จ ภิกฺขเว **สุขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญญา.** (๓)

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามเหติ .. ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ...

ทุติยํ ฌานํ ... ตติยํ ฌานํ ... จตุตถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ.

โส อิมานิ ปญฺจ เสกฺขพลาณี อุปนิสฺสาย วิหฺรติ :

สทฺธาพลํ หิริพลํ โอตฺตปฺปพลํ วีริยพลํ ปญฺญาพลํ.

ตสฺสิมานิ ปญฺจอินฺทฺรียานี มุทฺธุณี ปาตุภวณฺติ: ..

โส อิมेषํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺรียานํ มุทฺตุตา ทนฺธํ อานนฺตฺริยํ ปาปฺุณาตี อาสวานํ ขยาย.

(อ.จตุกก. ๒๑/๑๖๓ อสุภสูตร)

๖. ปฏิปทา ๔ แบบ

กตมา จ ภิกขเว **สุขา ปฏิปทา** **ชิปฺปาภิญญา.** (๔)

อิธ ภิกขเว ภิกขุ วิวิจฺเจว กามเหติ .. ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ...

ทฺตฺติยํ ฌานํ ... ตตฺติยํ ฌานํ ... จตฺตถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ.

โส อิมานิ ปญฺจ เสกฺขพลาณิ อุปนิสฺสาย วิหฺรติ :

สทฺธาพลํ หิริพลํ โอตฺตปฺปพลํ วีริยพลํ ปญฺญาพลํ.

ตสฺสิมานิ ปญฺจินฺทฺรียานิ อธิมตฺตานิ ปาตุภวณฺติ: ..

โส อิมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺรียานํ อธิมตฺตตฺตา ชิปฺปํ อานนฺตฺริยํ ปาปฺณาติ อาสวานํ ขยาย.

(อ.จตุกก. ๒๑/๑๖๓ อสุภสูตร)

ความเข้าใจเบื้องต้นเรื่องวิปัสสนา

๑. อนุสาสนี
๒. ตัวสภาวะวิปัสสนา
๓. ตำแหน่งของวิปัสสนา
๔. สังขาร กับ นิพพาน
๕. สมาธิภาวนา ๔ แบบ
๖. ปฏิปทา ๔ แบบ
๗. บุคคล ๔ จำพวก
๘. ภูมิของวิปัสสนา
๙. วิธีของวิปัสสนา

๗. บุคคล ๔ จำพวก

จตุตทาโรเม ภิกขเว ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมี.
กตเม จตุตทาโร.

อิธ ภิกขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล ลาภี โหติ
อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส, น ลาภี อธิปญฺญารมฺมวิปสฺสนาย. (๑)

อิธ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล ลาภี โหติ
อธิปญฺญารมฺมวิปสฺสนาย. น ลาภี อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส. (๒)

(อ.จตุกก. ๒๑/๙๓ ทุติยสมาธิสูตร)

๗. บุคคล ๔ จำพวก

อิธ ปน ภิกขเว เอกจโจ ปุคฺคโล น เจว ลาภี โหติ
อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส, น จ ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย. (๓)

อิธ ปน ภิกขเว เอกจโจ ปุคฺคโล ลาภี เจว โหติ
อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส, ลาภี จ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย. (๔)

(อ.จตุกก. ๒๑/๙๓ ทุติยสมาธิสูตร)

๗. บุคคล ๔ จำพวก

ตตฺร ภิกฺขเว ยวಾಯํ ปุคฺคโล ลาภี โหติ
อชฺฉตฺตํ เจโตสมถสฺส, น ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย.
เตน ภิกฺขเว ปุคฺคเลน อชฺฉตฺตํ เจโตสมถ ปตฺติฏฺจาย
อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย โยโค กรณียโย,
โส อปรน สมเยน ลาภี เจว โหติ อชฺฉตฺตํ เจโตสมถสฺส,
ลาภี จ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย. (๑)

(อ.จตุกก. ๒๑/๙๓ ทุติยสมาธิสูตร)

๗. บุคคล ๔ จำพวก

ตตฺร ภิกฺขเว ยวಾಯํ ปุคฺคโล ลาภี อธิปญฺญา

ธมฺมวิปสฺสนาย, น ลาภี อชฺฉตฺตํ เจโตสมถสฺส.

เตน ภิกฺขเว ปุคฺคเลน อธิปญฺญารธมฺมวิปสฺสนาย ปตฺติฏฺจาย

อชฺฉตฺตํ เจโตสมถโยโค กรณียโย,

โส อปรน สมเยน ลาภี เจว โหติ อธิปญฺญารธมฺมวิปสฺสนาย,

ลาภี จ อชฺฉตฺตํ เจโตสมถสฺส. (๒)

(อ.จตุกก. ๒๑/๙๓ ทุติยสมาธิสูตร)

๗. บุคคล ๔ จำพวก

ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวายํ ปุคฺคโล น เจว ลาภี

อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส, น จ ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย.

เตน ภิกฺขเว ปุคฺคเลน เตสํเยว กุสลานํ ธมฺมานํ ปญฺ्ञิลาภาย

อธิมตฺโต ฉนฺโท จ วายาโม จ อุตฺสาโห จ อุตฺโสฬหี จ

อปฺปญฺ्ञิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญจ กรณียํ. (๓)

(อ.จตุกก. ๒๑/๔๓ ทุติยสมาธิสูตร)

๗. บุคคล ๔ จำพวก

ตตฺร ภิกฺขเว ยวಾಯํ ปุคฺคโล ลาภี เจว โหติ

อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส, ลาภี จ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย.

เตน ภิกฺขเว ปุคฺคเลน เตสุเยว กุสเลสุ ธมฺเมสุ ปติฏฺฐาย

อตุตฺตริ อาสวานํ ขยาย โยโค กรณียโย. (๔)

(อ.จตุกก. ๒๑/๔๓ ทุติยสมาธิสูตร)

ความเข้าใจเบื้องต้นเรื่องวิปัสสนา

๑. อนุสาสนี
๒. ตัวสภาวะวิปัสสนา
๓. ตำแหน่งของวิปัสสนา
๔. สังขาร กับ นิพพาน
๕. สมาธิภาวนา ๔ แบบ
๖. ปฏิปทา ๔ แบบ
๗. บุคคล ๔ จำพวก
๘. ภูมิของวิปัสสนา
๙. วิธีของวิปัสสนา

ภูมิของวิปัสสนา

๑. ขั้นธัมมัสสะ
๒. อายตนะ
๓. ธาตุ
๔. อินทริย์
๕. ปฏิจจสมุปบาท
๖. อริยสัจ

ความเข้าใจเบื้องต้นเรื่องวิปัสสนา

๑. อนุสาสนี
๒. ตัวสภาวะวิปัสสนา
๓. ตำแหน่งของวิปัสสนา
๔. สังขาร กับ นิพพาน
๕. สมาธิภาวนา ๔ แบบ
๖. ปฏิปทา ๔ แบบ
๗. บุคคล ๔ จำพวก
๘. ภูมิของวิปัสสนา
๙. วิธีของวิปัสสนา

สวัสดีครับ